

DRAGAN
VELIKIĆ

Hamsin 51

Copyright © 1993, Dragan Velikić
Copyright © ovog izdanja 2022, LAGUNA

Za Žanet

Sadržaj

<i>Prvi deo</i>	
Panonija	11
<i>Drugi deo</i>	
Čvorovi	45
<i>Treći deo</i>	
Karantin	59
<i>Četvrti deo</i>	
Bekstvo biografa	83
<i>Peti deo</i>	
Prizori iz života predaka	129
<i>Šesti deo</i>	
Opatija	151
<i>Sedmi deo</i>	
Epilog ili autopsija	167
<i>O piscu</i>	173

*Ko će mi reći: u tkanju čijem
moj život sebi koren tka?*

Rilke

Prvi deo
PANONIJA

1.

Pred ponoć, sa poslednjim televizijskim vestima o novim ratnim okršajima u Slavoniji, pojavila se sinoptička karta. Kose linije kiše i tamni oblaci prekrili su predeo severnog Jadrana.

Još je samo vremenska prognoza pružala mogućnost bekstva od događaja koji će iz geografskog atlasa izbrisati zemlju gde je živeo pesnik Nikola Gavrić. Meteorološki izveštaj budio je nadu da se zaraćenim balkanskim narodima približava spokoj anticiklona.

Odjavna špica ustupila je mesto pucketavom snegu praznog ekrana, a Nikola je još hodao opustelim kvarnerskim plažama. Na gležnjevima je osećao vlažan pesak.

Pesak Panonije. Vreli žuti talasi spuštaju se do crnomorskih obala i na drugu stranu prema lagunama Venecije.

Prostrana je Panonija, kao more. Koliko je samo nepoznatih gradova otkrio pesnik Nikola Gavrić

lutajući ravnicama. Svoje mape pohranio je u stihovima *Panonije*.

Kiše danima zaobilaze Beograd. Nebo se mračí, sa severa pristižu u sumrak bleskovi, čuje se i daleka grmljavina, a onda nevera u širokom luku zaobiđe Beograd.

Usijani asfalt greje i noću žedan grad. Trava na Ušću, kuda Nikola često prolazi automobilom, siva je od prašine.

Pomilovao je zamišljeni predeo. Gasi se žuto svetlo Panonije, svetlo pod kojim je nastajala njegova mlađalačka poezija.

Zagledan u sneg praznog ekrana, a golih gležnjeva u vlažnom kvarnerskom pesku, Nikola je prizivao porodičnog dvojnika, mitskog Vlada, čije prisustvo nije dešifrovala ravnodušna kritika. Većina dnevnih mudraca u naslovu *Panonija* naslutila je samo metaforu preistorijskog mora u pesnikovoj duši. Nikola je kasnije sa zadovoljstvom primetio da je njegova *Panonija* ostala izvan prostora čvrste kartografije. Prepustio se mirisu trava, sledio ritmove vrelih peščanih talasa što ga za nekoliko trenutaka prenose na obale Crnog mora, u Odesu. Čim bi šapatom izgovorio ime grada, imao je jasnu topografiju. Lako se snalazio na ulicama Odese, zavolevši nekoliko skrovitih mesta na periferiji. Uselio se u oronulu dvospratnu vilu, ograđenu visokim zidom od sive cigle. U polukružnoj žičanoj mreži dvorišne kapije beše šest duguljastih slova: Tamara. Zadebljanja na jednom delu mreže upućivala su na tragove reči „vila“ koja je otpala sa žičane podloge.

Nikola je noću osluškivao udaljenu viku iz pristaništa i otegnute melodije pripitih glasova iz lučkih krčmi.

Pred jutro bi bešumno isplovio i tek u kanalima Venecije zaustavljao jedra, pred mostom što se kao kapija pruža iznad vode. Zeleni talasi zapljuskuju stepeništa palata šiljatih prozora i nose ga istočnije, do Velikog kanala Trijesta, u tišinu dvorana Palate Gopčevića. Krug se zatvara u dosadi malih gradova, u zemlji koju i dalje, po navici, naziva Panonijom.

A kada je pritiskom na crveno dugme daljinskog upravljača ugasio pucketavu belinu ekrana, što zvukom jasno iviči prostor Palate Gopčevića, Nikola je u iskri na sredini ugašenog ekrana prepoznao blesak sunca na vrelom kamenu. Iz tog bleska, uhvaćenog davno s prozora vagona, izronio je porodični dvojnik Vlad. To je oduvek šifra kojom Nikola Gavrić otkriva svetove što se šire Panonijom sve do Karpata i na jug prema dalmatinskim ostrvima.

Ogrnut modrom pelerinom, Vlad prebire minerale dugim, koščatim prstima u kojima je pamćenje većih zlatara i trgovaca, ali i nervi ratnika i moreplovaca. Tanki godovi jagodica utiskivali su trag u musava, jedra tela, gde krv svakog dana briše sećanje na prethodni dan. Ali, sa istim žarom tanki prsti ispisivali su arabeske u porcelanskoj belini Latinki. Te krhke, lascivne žene kidale su nepreglednu nisku jednoličnih dana podajući se u zaklonima raskošnih odaja, ili na klupi skrivenoj duboko u vrtu.

Ravničarski vetar povija visoku travu, žitna polja oko Odese. Gusta zavesa od suvog peska zaklanja pogled na grad što se pruža obalom mora. Ili je to reka, možda kanal?

Kamenčići na Vladovom dlanu blešte kao mala sunca na pergamentu neba.

2.

Beograd gori u vrelini avgustovske noći, žedan i prašnjav. Jara ne popušta ni noću. U tamnoj tečnosti, na dnu bokala, pomeraju se tanke kriške jabuka kao neke prepotopske ribe.

Nikola je vratio stakleni bokal u frižider. Plavičasta svetlost spušta izdužen snop po betonu kuhinjskog poda.

Tokom sparnih dana avgusta, izmoren nesanicama, Nikola Gavrić je odsutno pratio kako iščezavaju obrisi Panonije. U nozdrvama više nije bilo mirišljavog pudera ravnica, što sa prvim izgovorenim stihom preleće prostranstva, salaše i uspavane varoši, i sklonište nalazi u gustom pokrovu loze na tremu.

Posle slabog odjeka njegove prve pesničke knjige *Panonija* (jedan kritičar je zamerio poeti neinventivnost naslova), Nikola je koracima premeravao dvorište prizemne kuće Višnjinih roditelja, gde dozidano krilo čeka mladi par, disao vlažan vazduh sa Dunava i pokušavao da umakne pokretima svoje buduće žene, za

koju je predosećao da će posle dva porođaja biti meka i teška.

Nikolina majka i očuh živeli su kao trgovački predstavnici jedne beogradske firme u Beču, u Ithelgase, tihoj ulici Petog okruga. Njihov sin Stefan rastao je u blagostanju koje su mu pružale gramzive kreature. Nije imao revizionističkih sklonosti svog starijeg polubrata, niti je tumarao zatamnjenim predelima majčine biografije.

Nikola je često dolazio u Beč. Lutao je tramvajem bečkim kvartovima. Leti je dane provodio na dunavskim plažama. Zalazio je i u vinograde Dvadeset i prvog okruga, tamo gde je posle rata bila ruska zona. Veštinom iskusnog hirurga, skidao je opne sa lica prolaznika i slagao otiske u svom arhivu, „čvorove“, kako bi rekao njegov pokojni otac.

Pokušaj da bude biograf svoga oca urodio je prvim stihovima. Kasnije iščezava senka biografa i Nikola napušta zaludni posao rekonstruisanja.

Dokazi odabranosti javljaju se tek na kraju puta. U početku je to samo slutnja i zamišljena autobiografija.

3.

Žice dalekovoda, iskrivljene nevidljivim naborima u staklu, naglo iščezavaju kada se voz približi Dunavu. U vidokrugu dečaka koji stoji u hodniku vagona pojavljuju se ribarski čamac, peskovita obala i šiblje duguljaste ade što se kao kresta izdiže po sredini rečnog rukavca.

Voz tutnji metalnom konstrukcijom mosta i uranja u žitna polja. Ispred seoske stanice stoji železničar s podignutom crvenom zastavicom. Jedna koza propinje se uz ogradu i žvaće pupove tanušnog drveta.

Pruga opet prati liniju dalekovoda. Dečak sluti da se približava čas kada mrena u njegovom oku otkriva mutni obris pratioca. Lebdeće nekoliko trenutaka u vrelom vazduhu, između žica dalekovoda i žutog klasja, dovoljno dugo da ga dečak pamti do sledećeg putovanja.

Početak leta iščezava strepnja koju oseća svakog jutra na putu do škole. U glavi se mešaju datumi, brojevi, latinski nazivi bilja, deklinacije i konjugacije. Misli dečaka zaustavljaju se u bespuću, kao voz na signalu, i

nikada ne uspeva da upamti važne stvari. Loš je učenik, iako satima sedi za pisaćim stolom. Vrhovima prstiju prelazi po zelenkastom pravougaoniku na sredini lakirane ploče i gradi svet od kulisa iz knjiga. Učestvuje u krstaškim pohodima na Istok, satima leži na dnu akvarijuma, zavlači se kao pčela u cvetove, ili plovi jedrenjakom u daleke luke Malezije i Novog Zelanda.

Dečak, kome je ime Nikola, veruje da posle svakog rođendana ostaje po jedna prazna futrola godine što je potrošena. Te prazne ljuštire vuku se kao zmijski svlak.

A kada je odrastao i zagubio mrenast zapis ispod žice dalekovoda – lik kome je po jednom vitezu iz bajke dao ime Vlad – Nikola je pokušao, ne bez ironije, da sakupi zaostale futrole svojih godina.

Nije se više radovao rođendanima, a u dnevniku je zabeležio da je svaki pesnik u detinjstvu pomalo sam sebi junak.

4.

Višnja je radila kao farmaceut u jednoj zemunskoj apoteci ukrašenoj drvenim intarzijama i pregradom od brušenog stakla. Iako u očevom dnevniku nije bilo ni traga obrisima apoteke u Grenoblu, Nikola je slutio da je Višnjina profesija odredila tok njegove žudnje. Uvek su to iste ruke koje pažljivo odmeravaju težinu peruške na farmaceutskoj vagi, podižu keramičke poklopce i uvijaju vrhove papirnatih kesica sa čajevima.

Noću je osluškivao pulsiranje utrobe u mekoti Višnjinog tela. Jasno je video grimase buduće sredovečne žene, čuo je i opore reči upućene čoveku koji je nekada, u mladosti, želeo da bude pesnik.

U starinskim ormanima leže uredno složene posteljine od damasta, bogato izvezeni stolnjaci i salvete, servisi, dukati pokojne bake.

Jedne noći Nikola je raširio pukotinu prstima volšebnog Vlada, prethodno izmerivši reči koje je nameiravao da izgovori, svaki pokret i grimasu.

Posle raskida sa Višnjom, sanjao je obilato. Noću je imao jake polucije. Telo se pripremalo iza zavese.

Gasio je žudnju u nevidljivim foajeima, u vozovima što šište u noći, u modrini hotelskih soba. Hitao je u vreme kada će i Višnja biti samo deo inventara neke futrole proživljenih godina.

Ali tada je Nikola Gavrić bio jedan ostareli pesnik bez domovine, privremenih dokumenata, cvet koji je saksiju doživljavao kao prostranstvo.

5.

Zbirka važnih datuma, gde u kombinacijama brojeva dišu prizori koje samo vlasnik može dešifrovati, s vremenom se toliko uvećala da je zahtevala strožu selekciju. I tako su iščileli noćni predeli ljubavničkih postelja, časovi opijenosti poezijom, pa čak i miris tek odštampane knjige.

Nikola Gavrić gubio je datume, zaboravljao časove za koje je verovao da su zlatnim slovima upisani u građevinu njegovog života. Ali na putovanjima, strašću lovca, sledio je u čestaru odbleske što su vodili ka lovini: zaboravljenom prizoru.

Ipak, postojao je događaj šifrovan datumom koji Nikola nije mogao da zaboravi. Taj broj, poslednji novembarski dan 1972. godine, beležio je otkriće jedne sveske srednjeg formata, tvrdih korica, na uglovima ojačane masnim kartonom. U ramu nalepnice bilo je ime: Žarko Gavrić. A ispod linije, u drugom redu, kosim slovima beše upisana samo jedna reč: *Čvorovi*.

Svesku je pronašao u ormanu predsoblja, pored monografije Grenobla na francuskom jeziku, samo mesec dana nakon smrti dede Mladena, kada je baka Žaklin već krenula prema onom svetu: prestala je da šeta predveče po Senjaku i povukla se u prostor carstva u prizemlju kuće.

Nikoli je dvadeset godina u času kada otkriva materijal koji će uspostaviti novi poredak stvari u njegovom životu.

Desetak listova na početku sveske bilo je ispisano sitnim rukopisom, plavim mastilom, koje je sa godinama dobilo crvenkaste odsjaje, a fragmenti obeleženi rednim brojevima. Listajući svesku, Nikola je našao planove gradova iscrtane preko čitavih strana, misli znamenitih ljudi i na marginama podvučene reči čije značenje nije mogao odgonetnuti. Na kraju, učvršćena kartonskim uglovima, nalazila se razglednica boje sepije. Gornji desni ugao pokrivao je izbleđeli pečat. Vrh odlepljene poštanske marke ostavio je belinu sa mrvicama sasušenog lepka što se na dodir prsta rasuo kao puder. Pečat je nosio datum: *15. agosto 1940*, a u uskom pravougaoniku na sredini kruga pisalo je: *Triest*. Poslednje slovo nestalo je sa odlepljenom markom.

Razglednica je bila adresirana na Žaklin i Mladena Gavrića. Ispod kratkog teksta čitko se potpisao njihov sin Žarko. U gornjem levom uglu, na poledini karte, nalazila se kratka beleška utisnuta reljefnim slovima: *Palazzo Gopchevich, costruito nella seconda parte del XIX sec.*

Nikola je danima iščitavao očev dnevnik. Sedeo je za pisaćim stolom koji je zauzimaao središte sobe. Bio je

to običan kancelarijski sto, ofarban kvalitetnim crnim lakom, široke ploče izrezbarene po ivicama, na sredini prekriven finom kožom.

U maslinastom pravougaoniku markiran je prostor gde se spuštaju ruke koje pišu, listaju knjige, tu je središte stola, u tom prostoru fine kože ležao je i dnevnik Žarka Gavrića iz vremena kada je beležio „čvorove“.

Na dvanaestoj strani monografije Grenobla bila je fotografija apoteke deda Maela. Grenobl je poslednja stanica putešestvija Mladena Gavrića tokom Prvog svetskog rata. U tom gradu je upoznao Žaklin, oženio se i dočekaio rođenje sina Žarka. Narednih nekoliko godina proveli su u Parizu. U Beograd su došli početkom jeseni 1926. godine.

Razglednicu boje sepije Nikola je selio po knjigama koje bi čitao. I tako je fasada Palate Gopčevića ulazila tananim obrisima u njegovo sećanje.

A kada bi stao uz prozor svoje sobe na spratu, priviđala mu se ponekad, noću, zelenkasta voda Kanala Grande.